

**Znanstveno-stručni skup u povodu 100. obljetnice spaljivanja
prve hrvatske knjižnice u Narodnom domu u Puli, 1920. – 2020.,
Pula, 13. srpnja 2020.**

U organizaciji Gradske knjižnice i čitaonice Pula i suorganizaciji Istarskoga povijesnog društva održan je 13. srpnja 2020. u prostoru knjižnice *Znanstveno-stručni skup u povodu 100. obljetnice spaljivanja prve hrvatske knjižnice u Narodnom domu u Puli*. Javna pučka knjižnica započela je s djelovanjem 1909. u zgradi Narodnoga doma, sjecišta kulturnoga, prosvjetnoga i društvenoga života pulskih Hrvata i Slovenaca početkom 20. stoljeća. Povijesne okolnosti dovele su do najekstremnijega oblika cenzure, lomače u kojoj su 14./15. srpnja 1920. u potpunosti nestali cjelokupni knjižnični fond i dokumentacija knjižnice. Program znanstveno-stručnoga skupa obuhvatio je znanstvena istraživanja u kontekstu središnje teme skupa te istaknuo važnost očuvanja i promicanja intelektualne slobode u knjižnicama kojima se štite osnovne demokratske vrijednosti i opća građanska prava.

Nakon pozdravnih govora organizatora i suorganizatora uvodno je predavanje „I spaljene knjige govore istinu: istarsko izdavaštvo i tiskarstvo u 19. i 20. stoljeću“ održao Josip Bratulić. Na početku je iznio kratki pregled povijesti tiskarstva na istarskom području, istaknuvši sudjelovanje Istrana u izradi prvoga hrvatskoga glagoljičkog misala iz 1483., kao i njihov prinos u slaganju i tiskanju nota. Dotaknuo se je i tiskarstva tijekom razdoblja reformacije, kada su u njemačkim povijesnim zemljama bitnu ulogu u prevođenju, slaganju i korigiranju knjiga imali i Istrani, poput naširoko poznatoga Stipana Konzula, ali i manje poznatoga Matije Pomazanića, mladića iz Tinjana. Akademik Bratulić iznio je povijesni pregled istarskoga tiskarstva u recentnijem razdoblju, odnosno s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Između ostaloga, dotaknuo se je prve tiskare na istarskom području, one u Rovinju iz 1859., zatim porečke tiskare, gdje počinje izlaziti tjednik *L'Istria*, koji je uz izvještaje sa sjednica Istarskoga pokrajinskog sabora na talijanskom jeziku, tiskao kao poseban prilog brojne važne povijesne isprave koje se odnose na Istru, a koje su priredili Pietro Kandler i njegovi suradnici. Spomenuo je i tiskaru u Trstu, gdje je tiskan list *Naša sloga*, na Krku (časopis *Hrvatska straža*), zatim u Puli, gdje je tiskana i tzv. istarska himna *Krasna zemljo, Istro mila*, tiskare V. Tomičić i drug, koja je izdala deveto izdanje molitvenika *Oče, budi volja tvoja* te pazinske tiskare, gdje je izlazio *Jorgovan – Koledar za mladež*.

Ubrzo nakon okupacije Istre 1918. zabranjena je djelatnost hrvatskoga tiska u Istri, a knjige se tiskaju u Gorici ili su krijumčarene iz Zagreba. Iako je u Puli za vrijeme fašističke okupacije djelovala tiskara (u kojoj je tiskano nekoliko knjiga Rodolfa Corenija), ipak je najveći broj knjiga istarskih autora tiskan u Trstu, istaknuo je Bratulić.

Slijedilo je predavanje Bruna Dobrića „Dušan pl. Preradović – darovatelj knjiga za ‘Pučku knjižnicu’ u Puli 1909. godine“. Najveći darovatelj knjiga za Pučku knjižnicu bio je umirovljeni časnik Carske i kraljevske mornarice Dušan pl. Preradović (1854. – 1920.), sin hrvatskoga pjesnika Petra pl. Preradovića, koji je darovao 216 svezaka knjiga. U predavanju su prikazani Preradovićev dolazak u Pulu, pojedini članovi njegove obitelji (između ostalih i kći Paula, poslije poznata austrijska književnica) i njihova sudbina nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije. Na njegovu primjeru prikazuje se povezanost pojedinih pripadnika C. i kr. mornarice u Puli s kulturno-prosvjetnim društvima koja su u gradu okupljala pretežito pripadnike hrvatske etničke zajednice – prvenstveno s društvom Čitaonica (1869. – 1920.), u čijem su osnivanju pripadnici ratne mornarice imali važnu ulogu.

„Otpor istarskog hrvatskog svećenstva talijanskoj vojno-okupacijskoj vlasti u Istri (1918. – 1920.)“ bio je naslov predavanja Stipana Trogrlića. Talijanski je vojnookupacijski režim počinio mnogobrojna nasilja nad istarskim Hrvatima. U ime talijanskih državnih interesa progonio je hrvatske svećenike kao nositelje obrane hrvatskoga stanovništva u Istri. Razočarano i frustrirano, zbog toga što njihov plan i želja o priključenju Istre novostvorenoj jugoslavenskoj državi nije ostvaren, hrvatsko je svećenstvo, u nemogućnosti javnoga društveno-političkog djelovanja, nastavilo unutar crkvenih okvira braniti identitet svojih hrvatskih vjernika. Zbog toga su bili izloženi raznim oblicima represije – od prijetnji, sudskih procesa i progona do konfinacije, zaključio je Trogrlić.

U predavanju „Palež Narodnog doma u Puli – ‘krštenje’ fašističkog kulturocida u Istri“ Milan Radošević je istaknuo da uništavanje Javne pučke knjižnice valja razmatrati u kontekstu planiranoga napada usmjerenoga na hrvatsku kulturu, čime će se za svojega posjeta Puli 21. rujna 1920. pohvaliti i sam fašistički vođa Benito Mussolini. Blaga reakcija organa javnoga reda i mira, koja se očitovala i kroz marginaliziranje sličnih protuhrvatskih incidenata na Puljštini, jasno je naznačila negiranje prava na očuvanje hrvatske kulture i nacionalnoga identiteta uopće, što će stvoriti pretpostavke za jačanje fašističkoga pokreta i vala nasilja koji će uslijediti. Autor je nastojao

konzultacijom službenih dokumenata i novinskoga gradiva otvoriti pitanje razvoja događaja u kontekstu geneze fašizma u Istri s posebnim osvrtom na pozicioniranje lokalnih, regionalnih i državnih talijanskih vlasti.

Renato Matić s Odsjeka za sociologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu u predavanju „Cenzura – od knjiga do Holokausta“ osvrnuo se na korelaciju između noći kada je na berlinskom Opernplatzu 10. svibnja 1933. pod parolom „Protiv nenjemačkoga duha“ spaljeno na stotine knjiga i Holokausta koji je uslijedio. Paljenjem knjiga i simbolički je najavljen zločinački pohod u kojem je, između ostalih, stradalo i šest milijuna europskih Židova. Matiću je lajtmotiv predavanja bila rečenica Heinricha Heinea „Kad gore knjige, na kraju gore i ljudi.“ Obračun s pisanom riječi simbolički je najčešće uključivao ritualno paljenje knjiga, što je bio uvod u ograničavanje slobode izražavanja i na drugim poljima ljudskoga djelovanja, zaključio je Matić.

Posljednje je predavanje održala Ivana Hebrang Grgić videovezom iz Zagreba. U izlaganju „Knjižnice, cenzura i slobodan pristup informacijama“ ukratko je prikazala povijest cenzure i ulogu knjižnica u raznim razdobljima. Osvrnula se na temeljne dokumente koji su na općenitoj razini povezani s intelektualnom slobodom i pravom na slobodan pristup informacijama, primjerice francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (1789.), ali i noviji dokumenti, poput Opće deklaracije o ljudskom pravima UN-a (1948.). Spomenula je i odredbe nekih dokumenata koji su konkretnije povezani s knjižnicama i slobodnim pristupom informacijama, npr. IFLA-in i UNESCO-ov manifest za narodne knjižnice. Zaključno je istaknula važnost izgradnje knjižničnih zbirki na načelima slobodnoga pristupa informacijama. Službeni program skupa priveden je kraju raspravom i zaključnim govorima.

Igor Jovanović

Znanstveni skup *Naša sloga (1870. – 2020.)*, Pula, 3. – 5. rujna 2020.

Na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli je od 3. do 5. rujna 2020. u organizaciji Odsjeka za kroatistiku i Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta održan znanstveni skup *Naša sloga (1870. – 2020.)*, čime je obilježena 150. godišnjica pokretanja prvih hrvatskih novina u Istri. Glavna je namjera skupa